అథ త్రయోదశోऽధ్యాయః

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞవిభాగయోగః

శ్రీభగవాన్ ఉవాచ

1 ఇదం శరీరం కౌంతేయ క్షేత్రమిత్యభిధీయతే ।

ఏతద్యో వేత్తి తం ప్రాహుః క్షేత్రజ్ఞ ఇతి తద్విదః ॥

ఇదం-శరీరం-కౌంతేయ-క్షేత్రం- ఇతి- అభిధీయతే

ఏతత్-యః-వేత్తి-తం-ప్రాహుః-క్షేత్రజ్ఞః- ఇతి-తద్విదః

కౌంతేయ=అర్జునా, ఇదం= ఈ, శరీరం= శరీరము, క్షేత్రం ఇతి= క్షేత్రమని, అభిధీయతే= చెప్పబడుచున్నది, ఏతత్= క్షేత్రమును, యః= ఎవ్వడు, వేత్తి=తెలిసికొనుచున్నాడో, తం=వానిని, క్షేత్రజ్ఞః=క్షేత్రజ్ఞుడు, ఇతి=అని, తత్ విదః= తద్విదులు, ప్రాహుః=చెప్పిరి.

శ్రీ భగవానుడు పలికెను - ఓ కౌంతేయా ! ఈ శరీరమును క్షేత్రము అని పేర్కొందురు. ఈ క్షేత్రమును గూర్చి ఎఱింగిన వానిని క్షేత్రజ్ఞుడు అని తత్త్వజ్ఞులు తెలిపిరి.

2 క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత ।

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః జ్ఞానం యత్తద్ జ్ఞానం మతం మమ ॥

క్షేత్రజ్ఞం-చ-అపి-మాం-విద్ధి-సర్వక్షేత్రేషు-భారత

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః-జ్ఞానం-యత్-తత్-జ్ఞానం-మతం-మమ

భారత= అర్జునా, సర్వక్షేత్రేషు= సర్వక్షేత్రముల యందు, మాం చ=నన్నే, క్షేత్రజ్ఞం అపి=క్షేత్రజ్ఞునిగ, విద్ధి= ఎరుగుము, క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః=క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞులయొక్క, జ్ఞానం= జ్ఞానము, యత్ = ఏదో, తత్= అది, జ్ఞానము, మమ= నాయొక్క, మతం అభిప్రాయము.

ఓ అర్జునా ! అన్ని క్షేత్రములయందున్న క్షేత్రజ్ఞుడను అనగా జీవాత్మను నేనే అని తెలిసికొనుము. క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞులకు సంబంధించిన జ్ఞానము అనగా త్రిగుణాత్మక మైన ప్రకృతి మరియు నిర్వికారపురుషుల తత్త్వములను గూర్చి తెలిసికొనుటయే జ్ఞానము అని నా అభిప్రాయము.

Email : care@srichalapathirao.com Ph : +91 9886265225 / +91 8008539770

3 తత్క్షేత్రం యచ్చ యాదృక్చ యద్వికారి యతశ్చ యత్।

స చ యో యత్ప్రభావశ్చ తత్సమాసేన మే శృణు ॥

తత్-క్షేత్రం-యత్-చ-యాదృక్-చ-యద్వికారి-యతః-చ-యత్

సః-చ-యః-యత్ప్రభావః-చ-తత్-సమాసేన-మే-శృణు

తత్= ఆ , క్షేత్రం= క్షేత్రము, యత్ చ= ఏదియో, యాదృక్ చ= ఏవిధమైనదియో, యత్ వికారి= ఎటువంటి వికారము గలదియో, యతః చ యత్= ఎచ్చటినుండి ఏదియో, సః చ= ఆ క్షేత్రజ్ఞుడు, యః= ఎవడో, యత్ ప్రభావః చ= ఎట్టిమహిమ గలవాడో, తత్= ఆ వివరమును, సమాసేన= సంక్షేపముగా, మే= నావలన, శృణు= వినుము.

క్షేత్రమనగానేమి ? అది యెట్లుండును ? దాని వికారములు ఏవి ? ఆ వికారములు దేనినుండి ఏర్పడినవి ? అట్లే క్షేత్రజ్ఞుడు అనగా ఎవరు ? అతనిప్రభావమేమి ? ఆ వివరములను అన్నింటిని సంక్షిప్తముగా చెప్పెదము వినుము.

4 ఋషిభిర్బహుధా గీతం ఛందోభిర్వివిధైః పృథక్।

బ్రహ్మసూత్రపదైశ్చైవ హేతుమద్భిర్వినిశ్చితైః ॥

ఋషిభిః-బహుధా-గీతం-ఛందోభిః-వివిధైః-పృథక్

బ్రహ్మసూత్రపదైః-చ- ఏవ-హేతుమద్భిః-వినిశ్చితైః

ఋషిభిః=ఋషులచేత, బహుధా= అనేకవిధములుగ, పృథక్= వేరుగా, వివిధైః= అనేకములైన, ఛందోభిః= వేదములచేత, హేతుమద్భిః= సహేతుకములైనవియు, వినిశ్చితైః= నిశ్చయమైనవియునగు, బ్రహ్మసూత్రపదైః చ ఏవ= బ్రహ్మసూత్రపదముల చేత, గీతం= చెప్పబడినది.

క్షేత్ర , క్షేత్రజ్ఞులతత్త్వములనుగూర్చి ఋషులెల్లరును బహువిధములుగా చెప్పిరి, వివిధ వేదమంత్రములను వేర్వేరుగా తెల్పినవి. అట్లే బ్రహ్మసూత్ర పదములుగూడ నిశ్చయాత్మకముగ సహేతుకముగ నిర్ణయించి చెప్పినవి.

Email : care@srichalapathirao.com Ph : +91 9886265225 / +91 8008539770

5 మహాభూతాన్యహంకారో బుద్ధిరవ్యక్తమేవ చ ।

ఇంద్రియాణి దశైకం చ పంచ చేంద్రియగోచరాః ॥

మహాభూతాని-అహంకారః-బుద్ధిః-అవ్యక్తం- ఏవ-చ

ఇంద్రియాణి-దశ- ఏకం-చ- పంచ-చ- ఇంద్రియగోచరాః

మహాభూతాని=పంచభూతములు, అహంకారః=అహంకారము, బుద్ధిః=బుద్ధి, అవ్యక్తం ఏవ చ=అవ్యక్తమును, దశ ఇంద్రియాణి= పది ఇంద్రియములు, ఏకం చ= మనస్సును, ఇంద్రియగోచరాః= ఇంద్రియ విషయములు, పంచ చ=అయిదును, ఇచ్ఛా=కోరిక, ద్వేషః= ద్వేషము, సుఖం=సుఖము, దుఃఖం= దుఃఖము, సంఘాతః= సమూహము, చేతనా=చేతనత్వము, ధృతిః= ధైర్యము, ఏతత్= ఇది, క్షేత్రం= క్షేత్రము, సమాసేన= సంక్షేపముగా, సవికారం= వికార సహితముగా, ఉదాహృతం=చెప్పబడినది.

పంచమహాభూతములు, అహంకారము, బుద్ధి, మూల ప్రకృతియు, అట్లే దశేంద్రియములు, మనస్సు, పంచేంద్రియ గ్రాహ్య విషయములు.

6 ఇచ్ఛా ద్వేషః సుఖం దుఃఖం సంఘాతశ్చేతనా ధృతిః ।

ఏతత్ క్షేత్రం సమాసేన సవికారముదాహృతమ్ ॥

ఇచ్ఛా-ద్వేషః-సుఖం-దుఃఖం-సంఘాతః-చేతనా-ధృతిః

ఏతత్-క్షేత్రం-సమాసేన-సవికారం - ఉదాహృతం

ఇచ్ఛ, ద్వేషము, సుఖము, దుఃఖము, స్థూలశరీరము, చైతన్యము,ధృతి అను వికారములతో గూడిన దియే క్షేత్రము.

7 అమానిత్వమదంభిత్వమ్ అహింసా క్షాంతిరార్జవమ్ ।

ఆచార్యోపాసనం శౌచం స్థైర్యమాత్మవినిగ్రహః ॥

అమానిత్వం-అదంభిత్వం-అహింసా-క్షాంతిః- ఆర్జవం

ఆచార్యోపాసనం-శౌచం-స్థైర్యం- ఆత్మవినిగ్రహః

అమానిత్వం=అభిమానము లేకుండుట, అదంభిత్వం= దంభము లేకుండుట, అహింసా= అహింసయు, క్షాంతిః=సహనము, ఆర్జవం=ఋజుత్వము, ఆచార్యోపాసనం= ఆచార్యసేవ, శౌచం= శుభ్రత, స్థైర్యం=స్థిరత్వము, ఆత్మవినిగ్రహః = ఆత్మనిగ్రహము.

తానే శ్రేష్ఠుడనను భావము లేకుండుట, డాంబికము లేకుండుట, అహింస, క్షమించుగుణము, మనోవాక్కుల యందు సరళత్వము, శ్రద్ధాభక్తులతో గురుజనులను సేవించుట, బాహ్యాభ్యంతరశుద్ధి, అంతఃకరణస్థిరత్వము, మనశ్శరీరేంద్రియముల నిగ్రహము.

Email : care@srichalapathirao.com Ph : +91 9886265225 / +91 8008539770

8 ఇంద్రియార్థేషు వైరాగ్యమ్ అనహంకార ఏవ చ।

జన్మమృత్యుజరావ్యాధి దుఃఖదోషానుదర్శనమ్ ॥

ఇంద్రియార్థేషు-వైరాగ్యం-అనహంకారః- ఏవ-చ

జన్మమృత్యుజరావ్యాధిదుఃఖదోషానుదర్శనం

ఇంద్రియార్థేషు= ఇంద్రియ విషయములయందు, వైరాగ్యం= విరక్తి, అనహంకారః= నిరహంకారము, జన్మమృత్యుజరావ్యాధి దుఃఖదోషానుదర్శనం= జననము, మరణము, ముసలితనము, వ్యాధులవలన కలిగెడి దుఃఖ దోషములను గ్రహించుట

ఇంద్రియార్థములయందు వైరాగ్యము అహంకార రాహిత్యము, జన్మ, మృత్యు, ముసలితనము రోగాదుల యందు దుఃఖదోషములను దర్శించుట.

9 అసక్తిరనభిష్వంగః పుత్రదారగృహాదిషు।

నిత్యం చ సమచిత్తత్వమ్ ఇష్టానిష్టోపపత్తిషు ॥

అసక్తిః-అనభిష్వంగః-పుత్రదారగృహాదిషు

నిత్యం-చ-సమచిత్తత్వం- ఇష్టానిష్టోపపత్తిషు

పుత్రదారగృహాదిషు=పుత్రుడు, సతి, గృహాదులయందు, అసక్తిః= ఆసక్తి లేకుండుట, అనభిష్వంగః= ప్రీతిలేకుండుట, ఇష్టానిష్టోపపత్తిషు= ఇష్టానిష్టములయందు, నిత్యం = ఎల్లప్పుడును, సమచిత్త్వం చ = సమబుద్ధియును.

భార్య, పుత్రులు, ఇల్లు, సంపదలు మున్నగువానియందు మమతాసక్తులు లేకుండుట, ఇష్టానిష్ట వస్తుప్రాప్తివలన ఎట్టి మనోవికారములకును లోనుగాకుండుట, ఎల్లప్పుడును సమబుద్ధిని కలిగియుండుట మరియు

10 మయి చానన్యయోగేన భక్తిరవ్యభిచారిణీ ।

వివిక్తదేశసేవిత్వమ్ అరతిర్జనసంసది ॥

మయి-చ-అనన్యయోగేన-భక్తిః-అవ్యభిచారిణి

వివిక్తదేశసేవిత్వం-అరతిః-జనసంసది

మయి= నాయందు, అనన్యయోగేన= అనన్యయోగముచేత, అవ్యభిచారిణీ= మార్పులేని, భక్తిః చ = భక్తియును, వివిక్తదేశ సేవిత్వం= ఏకాంత ప్రదేశమునందుండుట, జనసంసది= ప్రజాసమూహము నందు, అరతిః= ఇష్టములేని.

పరమేశ్వరుడనైన నాయందు అనన్యయోగముద్వారా అవ్యభిచారిణీభక్తి కలిగియుండుట, ఏకాంతపవిత్రప్రదేశమున వసించు ప్రవృత్తి కలిగియుండుట, విషయాసక్తులైన జనులయెడ ప్రీతి లేకుండుట.

11 అధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వం తత్త్వజ్ఞానార్థదర్శనమ్ ।

ఏతద్జ్ఞానమితి ప్రోక్తమ్ అజ్ఞానం యదతోఽన్యథా ॥

అధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వం-తత్త్వజ్ఞానార్థదర్శనం

ఏతత్-జ్ఞానం- ఇతి-ప్రోక్తం-అజ్ఞానం-యత్-అతః-అన్యథా

అధ్యాత్మజ్ఞాన నిత్యత్వం= ఆత్మజ్ఞాన నిత్యత్వము, తత్త్వజ్ఞానార్థదర్శనం ఏవ చ= తత్త్వజ్ఞాన స్వరూపానుభవము, ఏతత్= ఇదియంతయు, జ్ఞానం= జ్ఞానము, ఇతి= అని, ప్రోక్తం= చెప్పబడినది, అతః= దీనికంటెను, అన్యథా= వేరుగా, యత్= ఏదియో, తత్=అది, అజ్ఞానం= అజ్ఞానము.

ఆధ్యాత్మికజ్ఞానమునందు నిత్యస్థితుడై యుండుట, తత్త్వజ్ఞానమునకు ప్రతిపాద్యుడు భగవంతుడేయని యెఱుంగుట - ఇవియన్నియును జ్ఞానప్రాప్తికి సాధనములు. దీనికి అన్యమైన దంతయు అజ్ఞానము.

Email : care@srichalapathirao.com Ph : +91 9886265225 / +91 8008539770

12 జ్ఞేయం యత్తత్ ప్రవక్ష్యామి యద్ జ్ఞాత్వామృతమశ్నుతే ।

అనాదిమత్పరం బ్రహ్మ న సత్తన్నాసదుచ్యతే ॥

జ్ఞేయం-యత్-తత్-ప్రవక్ష్యామి-యత్-జ్ఞాత్వా-అమృతం-అశ్నుతే

అనాదిమత్-పరం-బ్రహ్మ-న-సత్-తత్-న-అసత్- ఉచ్యతే

జ్ఞేయం= తెలియదగినది, యత్ = ఏదియో, యత్=దేనిని, జ్ఞాత్వా= తెలిసికొని, అమృతం= మోక్షమును, అశ్నుతే= పొందుచున్నాడో, తత్=దానిని, ప్రవక్ష్యామి=చెప్పుచున్నాను, తత్=అది, అనాదిమత్= ఆదిలేనిది, పరంబ్రహ్మ=పరబ్రహ్మ, సత్= సత్తు, న ఉచ్యతే= చెప్పబడదు, అసత్= అసత్తని, న ఉచ్యతే= చెప్పబడదు.

అనాదియైన పరబ్రహ్మయే తెలిసికొనదగినవాడు. అతనిని తెలిసికొనుట వలన మానవుడు పరమానందమును పొందును. అతడు సదసత్తులకు అతీతుడు. ఆ పరమాత్మనుగూర్చి సమగ్రముగా నీకు చెప్పుచున్నాను.

13 సర్వతః పాణిపాదం తత్ సర్వతోఽక్షిశిరోముఖమ్ ।

సర్వతః శ్రుతిమల్లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి ॥

సర్వతః-పాణిపాదం-తత్-సర్వతః-అక్షిశిరోముఖం

సర్వతః-శ్రుతిమత్-లోకే-సర్వం- ఆవృత్య-తిష్ఠతి

తత్=అది, సర్వతః=అంతటను, పాణిపాదం=చేతులుకాళ్ళుకలది, సర్వతః= అంతటను, అక్షిశిరోముఖం = కనులు తలలు నోరులు గలది, సర్వతః=అంతటను, శ్రుతిమత్= చెవులుగలది, లోకే=లోకమునందు, సర్వం= సమస్తమును, ఆవృత్య= ఆవరించి, తిష్ఠతి= ఉన్నది.

ఆ పరమాత్మని చేతులు, పాదములు, నేత్రములు, చెవులు, శిరస్సులు, ముఖములు సర్వత్ర స్థితములై యున్నవి. అది సర్వత్రా వ్యాపించియున్నది.

14 సర్వేంద్రియగుణాభాసం సర్వేంద్రియవివర్జితమ్ ।
అసక్తం సర్వభృచ్చైవ నిర్గుణం గుణభోక్తృ చ ॥

సర్వేంద్రియగుణాభాసం-సర్వేంద్రియవివర్జితం
అసక్తం-సర్వభృత్-చ- ఏవ-నిర్గుణం-గుణభోక్తృచ

తత్=అది, సర్వేంద్రియ గుణాభాసం= సకల ఇంద్రియముల గుణములను ప్రకాశింప జేయునదియు, సర్వేంద్రియ వివర్జితం= సర్వేంద్రియరహితమును, అసక్తం= నిస్సంగమైనదియు, సర్వభృత్=అన్నిటికి ఆధారమైనదియు, నిర్గుణం ఏవ చ= త్రిగుణరహితమైకూడ, గుణభోక్తృచ = గుణములననుభవించునదియు

అతడు ఇంద్రియగ్రాహ్యావిషయములను అన్నింటిని ఎఱిగినవాడు. కాని వాస్తవముగా ఇంద్రియాదులకు అతీతుడు. ఆసక్తిరహితుడైనను సమస్తజగత్తును భరించి పోషించువాడు. అతడు గుణాతీతుడయ్యును ప్రకృతి సంబంధమువలన గుణములను అనుభవించుచున్నాడు.

15 బహిరంతశ్చ భూతానామ్ అచరం చరమేవ చ ।
సూక్ష్మత్వాత్ తదవిజ్ఞేయం దూరస్థం చాంతికే చ తత్ ॥

బహిః-అంతః-చ-భూతానాం-అచరం-చరం- ఏవ-చ
సూక్ష్మత్వాత్-తత్-అవిజ్ఞేయం-దూరస్థం-చ-అంతికే-చ-తత్

భూతానాం =ప్రాణులకు, బహిః= బాహ్యమును, అంతః చ = లోపలను, అచరం= చరించనిదియును, చరం ఏవ చ= చరించునదియు, సూక్ష్మత్వాత్= సూక్ష్మత్వము వలనను, అవిజ్ఞేయం= తెలియబడనిదియు, దూరస్థం చ = దూరము నందున్నదియు, అంతికే చ = దగ్గర నున్నదియు, తత్= అది.

చరాచరభూతములన్నింటికిని బాహ్యాభ్యంతరములయందు పరిపూర్ణముగా ఉండువాడును, చరాచరరూపుడును అతడే. అతిసూక్ష్మ రూపుడైనందున తెలిసికొన శక్యముకానివాడు, అతిదూరముగను, దగ్గరగను యున్నది.

16 అవిభక్తం చ భూతేషు విభక్తమివ చ స్థితమ్ ।

భూతభర్తృ చ తద్ జ్ఞేయం గ్రసిష్ణు ప్రభవిష్ణు చ ॥

అవిభక్తం-చ-భూతేషు-విభక్తం- ఇవ-చ-స్థితం

భూతభర్తృ-చ-తత్-జ్ఞేయం-గ్రసిష్ణు-ప్రభవిష్ణు-చ

భూతేషు= భూతములయందు, అవిభక్తం చ= విభజింపబడనిదియు, విభక్తం ఇవ చ= వేరుచేయబడిన దానివలె, స్థితం= ఉన్నదియు, తత్=అది, భూతభర్తృ చ= భూతములను భరించునదియును, గ్రసిష్ణు=హరించునదియు, ప్రభవిష్ణు చ=కలిగించునదియు.

పరమాత్మ ఆకాశమువలె విభజించుటకు వీలులేని ఒకే రూపమున పరిపూర్ణుడైయున్నను, సమస్తచరాచరప్రాణుల రూపములలో వేర్వేరుగా గోచరించుచుండును. ఆ పరమాత్మయే భూతములను భరించునదియును,హరించునదియు, కలిగించునదియు అయిఉన్నది.

17 జ్యోతిషామపి తజ్జ్యోతిః తమసః పరముచ్యతే ।

జ్ఞానం జ్ఞేయం జ్ఞానగమ్యం హృది సర్వస్య విష్ఠితమ్ ॥

జ్యోతిషాం-అపి-తత్-జ్యోతిః-తమసః-పరం- ఉచ్యతే

జ్ఞానం-జ్ఞేయం-జ్ఞానగమ్యం-హృది-సర్వస్య-విష్ఠితం

జ్ఞేయం= తెలియదగినదియు, తత్=అది, జ్యోతిషాం అపి= జ్యోతులకు కూడా, జ్యోతిః= ప్రకాశమును, తమసః= చీకటికి, పరం= పరమైనదియు, జ్ఞానం= జ్ఞానము, జ్ఞేయం= జ్ఞేయము, జ్ఞానగమ్యం= జ్ఞానముచేత పొందదగినదియు, సర్వస్య= సమస్త భూతములయొక్క, హృది= హృదయమునందు, విష్ఠితం= ఉన్నదనియు, ఉచ్యతే = చెప్పబడుచున్నది.

ఆ పరబ్రహ్మ అన్నిజ్యోతులకును జ్యోతి మాయాతీతుడును, జ్ఞానస్వరూపు డును, తెలిసికొనదగిన వాడును, తత్త్వజ్ఞానముద్వారా ప్రాప్యుడును అతడే. సర్వప్రాణుల హృదయములయందు ప్రకాశించుచున్నది అతడే.

Email : care@srichalapathirao.com Ph : +91 9886265225 / +91 8008539770

18 ఇతి క్షేత్రం తథా జ్ఞానం జ్ఞేయం చోక్తం సమాసతః ।

మద్భక్త ఏతద్విజ్ఞాయ మద్భావాయోపపద్యతే ॥

ఇతి-క్షేత్రం-తథా-జ్ఞానం-జ్ఞేయం-చ- ఉక్తం-సమాసతః

మద్భక్తః- ఏతత్-విజ్ఞాయ-మద్భావాయ- ఉపపద్యతే

ఇతి = ఈ విధముగ, క్షేత్రం= క్షేత్రము, తథా= అటులే, జ్ఞానం= జ్ఞానము, జ్ఞేయం చ= జ్ఞేయమును, సమాసతః= సంగ్రహముగ, ఉక్తం= చెప్పబడినది, మద్భక్తః= నాభక్తుడు, ఏతత్= దీనిని, విజ్ఞాయ= తెలిసికొని, మద్భావాయ= నా భావమును పొందుటకు, ఉపపద్యతే = తగినవాడగుచున్నాడు.

ఇంతవఱకును క్షేత్రమును గూర్చియు, జ్ఞానమును గూర్చియు, జ్ఞేయమును గుఱించియు సంక్షిప్తముగా వివరించితిని. ఈ తత్త్వమును సమగ్రముగా తెలిసికొనిన నా భక్తుడు నా స్వరూపమునే పొందుటకు అర్హుడగుచున్నాడు.

19 ప్రకృతిం పురుషం చైవ విద్ధ్యనాదీ ఉభావపి ।

వికారాంశ్చ గుణాంశ్చైవ విద్ధి ప్రకృతిసంభవాన్ ॥

ప్రకృతిం-పురుషం-చ- ఏవ-విద్ధి-అనాదీ- ఉభౌ-అపి

వికారాన్-చ-గుణాన్-చ- ఏవ-విద్ధి- ప్రకృతిసంభవాన్

ప్రకృతిం=ప్రకృతిని, పురుషం చ ఏవ= పురుషుని, ఉభౌ అపి= రెండింటిని, అనాదీ= ఆదిలేని వానినిగ, విద్ధి= గ్రహించుము, వికారాన్ చ = వికారములను, గుణాన్ చ ఏవ= గుణములను, ప్రకృతి సంభవాన్ = ప్రకృతి వలన పుట్టిన వానినిగ, విద్ధి = తెలిసికొనుము.

ప్రకృతి, పురుషుడు - అను ఈ రెండును అనాదియైన వనియు, రాగద్వేషాదివికారములును, త్రిగుణాత్మకములైన పదార్థములన్ని యును ప్రకృతినుండియే ఉత్పన్నములైనవనియు తెలిసికొనుము.

20 కార్యకరణకర్తృత్వే హేతుః ప్రకృతిరుచ్యతే।

పురుషః సుఖదుఃఖానాం భోక్తృత్వే హేతురుచ్యతే ॥

కార్యకారణకర్తృత్వే- హేతుః-ప్రకృతిః- ఉచ్యతే

పురుషః-సుఖదుఃఖానాం-భోక్తృత్వే- హేతుః- ఉచ్యతే

ప్రకృతిః= ప్రకృతి, కార్యకారణ కర్తృత్వే= కార్యకారణ కర్తృత్వములకు, హేతుః= హేతువుగా, ఉచ్యతే = చెప్పబడుచున్నది, పురుషః= పురుషుడు, సుఖదుఃఖానాం= సుఖదుఃఖములను, ఉచ్యతే = చెప్పబడుచున్నది, పురుషః= పురుషుడు, సుఖదుఃఖానాం= సుఖదుఃఖములను, భోక్తృత్వే=అనుభవించుట యందు, హేతుః= హేతువుగా, ఉచ్యతే= చెప్పబడుచున్నాడు.

కార్యకారణములను ఉత్పన్నము చేయుటలో ప్రకృతియే హేతువనియు, సుఖ దుఃఖములను అనుభవించుటలో జీవాత్మయే హేతువనియు చెప్పబడినది.

21 పురుషః ప్రకృతిస్థో హి భుంక్తే ప్రకృతిజాన్ గుణాన్।

కారణం గుణసంగోఽస్య సదసద్యోనిజన్మసు ॥

పురుషః-ప్రకృతిస్థః-హి-భుంక్తే-ప్రకృతిజాన్-గుణాన్

కారణం-గుణసంగః-అస్య-సదసద్యోనిజన్మసు

ప్రకృతిస్థః=ప్రకృతియందున్నవాడై, పురుషః= పురుషుడు, ప్రకృతిజాన్= ప్రకృతిచే బుట్టిన, గుణాన్= గుణములను, భుంక్తే హి= అనుభవించునుగదా, అస్య = ఇతనికి, సదసద్యోని జన్మసు = సుకృత దుష్కృతములయిన యోనులందు, గుణసంగః= గుణసంగము, కారణం= కారణము.

పురుషుడు ప్రకృతిస్థుడై ప్రకృతినుండి ఉత్పన్నములైన త్రిగుణాత్మక పదార్థములను అనుభవించుచు. ఈ గుణసాంగత్యము వలన జీవాత్మయొక్క నీచోన్నత జన్మలు కలుగుచున్నవి.

22 ఉపద్రష్టానుమంతా చ భర్తా భోక్తా మహేశ్వరః ।

పరమాత్మేతి చాప్యుక్తో దేహేఽస్మిన్ పురుషః పరః ॥

ఉపద్రష్టా-అనుమంతా-చ-భర్తా-భోక్తా-మహేశ్వరః

పరమాత్మా- ఇతి-చ-అపి- ఉక్తః-దేహే-అస్మిన్-పురుషః-పరః

అస్మిన్= ఈ, దేహే= దేహమునందు, పరః= పరుడైన, పురుషః= పురుషుడు, ఉపద్రష్టా= సాక్షియు, అనుమంతా చ= అనుమతించు వాడు, భర్తా= భరించువాడు, భోక్తా= అనుభవించువాడు, మహేశ్వరః= మహేశ్వరుడు, పరమాత్మా ఇతి చ అపి= పరమాత్మ అని కూడా, ఉక్తః= చెప్పబడుచున్నాడు.

ఈ దేహమునందున్న ఆత్మ వాస్తవముగా పరమాత్మయే, అతడు సాక్షిభూతుడగుటవలన ఉపద్రష్ట యనియు, యథార్థసమ్మతినిచ్చువాడగుట వలన అనుమంత అనియు, అన్నింటిని ధరించి, పోషించువాడు అగుటవలన భర్త అనియు, జీవరూపములో భోక్త అనియు, బ్రహ్మాదులకును స్వామి యగుటవలన మహేశ్వరుడు అనియు, పరమాత్మ అనియు చెప్పబడుచున్నాడు.

23 య ఏవం వేత్తి పురుషం ప్రకృతిం చ గుణైస్సహ ।

సర్వథా వర్తమానోఽపి న స భూయోఽభిజాయతే ॥

యః- ఏవం-వేత్తి-పురుషం-ప్రకృతిం-చ-గుణైః-సహ

సర్వథా-వర్తమానః-అపి-న-సః-భూయః-అభిజాయతే

యః= ఎవడు, ఏవం= ఇటుల, పురుషం= పురుషుని, గుణైః సహ= గుణములతో గూడ, ప్రకృతిం చ = ప్రకృతిని, వేత్తి = తెలిసికొనుచున్నాడో, సః= వాడు, సర్వథా= సకల విధముల, వర్తమానః అపి= వర్తమానములో చరించుచున్నను, భూయః= తిరిగి, న అభిజాయతే= పుట్టడు.

ఈ విధముగా పురుషునితత్త్వమును, గుణసహితమైన ప్రకృతితత్త్వమును తెలిసికొనినవాడు అన్ని విధములగు కర్తవ్యకర్మలను ఆచరించుచున్నప్పటికిని తిరిగి జన్మించడు.

24 ధ్యానేనాత్మని పశ్యంతి కేచిదాత్మానమాత్మనా ।

అన్యే సాంఖ్యేన యోగేన కర్మయోగేన చాపరే ॥

ధ్యానేన- ఆత్మని-పశ్యంతి-కేచిత్- ఆత్మానం- ఆత్మనా

అన్యే-సాంఖ్యేన-యోగేన-కర్మయోగేన-చ-అపరే

కేచిత్=కొందరు, ధ్యానేన= ధ్యానముచేత, ఆత్మని= ఆత్మయందు, ఆత్మనా= ఆత్మచేత, ఆత్మానం= ఆత్మను, పశ్యంతి= చూచుచున్నారు, అన్యే= మరికొందరు, సాంఖ్యేన= జ్ఞానసంబంధమైన, యోగేన= యోగముచేత, అపరే= ఇతరులు, కర్మయోగేన చ= కర్మయోగముచేతను, పశ్యంతి= చూచుచున్నారు.

కొందరు ఈ పరమాత్మను శుద్ధమైన సూక్ష్మబుద్ధితో ధ్యానయోగముద్వారా తమహృదయములయందు చూతురు. మఱికొందరు జ్ఞాన యోగముద్వారాను, మఱికొందరు కర్మయోగముచేతను ఆ పరమాత్మను దర్శింతురు.

25 అన్యే త్వేవమజానంతః శ్రుత్వాన్యేభ్య ఉపాసతే ।

తేపి చాతితరంత్యేవ మృత్యుం శ్రుతిపరాయణాః ॥

అన్యే-తు- ఏవం-అజానంతః-శ్రుత్వా-అన్యేభ్యః- ఉపాసతే

తే-అపి-చ-అతి-తరంతి- ఏవ-మృత్యుం-శ్రుతిపరాయణాః

అన్యే తు= కొందరు, ఏవం = ఇట్లు, అజానంతః= గ్రహించలేనివారై, అన్యేభ్యః= ఇతరులవలన, శ్రుత్వా= ఆలకించి, ఉపాసతే= ఉపాసించుచున్నారు, శ్రుతిపరాయణాః= శ్రవణాసక్తులయిన, తే అపి చ = వారుకూడా, మృత్యుం= మృత్యువును, అతితరంతి ఏవ= దాటుచునే యున్నారు.

కాని ఈ సాధనమార్గములనుగూర్చి ఎఱుగని మందబుద్ధులు తత్త్వజ్ఞానముగల ఇతరులనుండి విని, తదనుసారముగ ఉపాసనలు చేయుదురు. ఆ శ్రవణపరాయణులును మృత్యువును దాటుచున్నారు.

26 యావత్సంజాయతే కించిత్ సత్త్వం స్థావరజంగమమ్ ।

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞసంయోగాత్ తద్విద్ధి భరతర్షభ ॥

యావత్-సంజాయతే-కించిత్-సత్త్వం-స్థావరజంగమం

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞ సంయోగాత్-తత్-విద్ధి-భరతర్షభ

భరతర్షభ=అర్జునా, స్థావరజంగమం= స్థావరజంగమ రూపమైన, సత్త్వం= వస్తువు, యావత్ కించిత్= ఏ కొంచెము, సంజాయతే= పుట్టుచున్నదో, తత్= అది, క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞ సంయోగాత్= క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞుల సంయోగమువలన, విద్ధి= ఎరుగుము.

ఓ అర్జునా ! ఆ స్థావరజంగమప్రాణులన్నియును క్షేత్ర - క్షేత్రజ్ఞ సంయోగమువలననే కలుగుచున్నవని గ్రహించుము.

27 సమం సర్వేషు భూతేషు తిష్ఠంతం పరమేశ్వరమ్ ।

వినశ్యత్స్వవినశ్యంతం యః పశ్యతి స పశ్యతి ॥

సమం-సర్వేషు-భూతేషు-తిష్ఠంతం-పరమేశ్వరం

వినశ్యత్సు-అవినశ్యంతం-యః-పశ్యతి-సః-పశ్యతి

సర్వేషు- సమస్తములైన, భూతేషు= భూతములయందు, సమం= సమముగా, తిష్ఠంతం= ఉన్న, పరమేశ్వరం= పరమేశ్వరుని, వినశ్యత్సు= వినాశమొందుచున్నను, అవినశ్యంతం= నశింపని వానినిగా, యః= ఎవడు, పశ్యతి= గాంచుచున్నాడో, సః=వాడు, పశ్యతి= చూచుచున్నాడు.

నశ్వరములైన చరాచరభూతములయందు సమముగా స్థితుడైయున్న పరమేశ్వరుడు నాశరహితుడు, అట్టి పరమేశ్వరుని చూచువాడే నిజముగా చూచువాడు.

28 సమం పశ్యన్ హి సర్వత్ర సమవస్థితమీశ్వరమ్ ।

న హినస్త్యాత్మనాత్మానం తతో యాతి పరాం గతిమ్ ॥

సమం-పశ్యన్-హి-సర్వత్ర-సమవస్థితం- ఈశ్వరం

న-హినస్తి- ఆత్మనా- ఆత్మానం-తతః-యాతి-పరాం-గతిం

సర్వత్ర=అంతటను, సమం=సమముగా, సమవస్థితం= ఉన్నటువంటి, ఈశ్వరం= ఈశ్వరుని, పశ్యన్ హి= చూచుచున్నవాడై, ఆత్మానం= తనను, ఆత్మనా= ఆత్మచేత, న హినస్తి= హింసింపడో, తతః= తరువాత, పరాం= ఉత్తమమైన, గతిం= స్థానమును, యాతి= పొందుచున్నాడు.

సమస్తప్రాణులయందును సమభావముతో నుండు పరమేశ్వరుని సమత్వభావముతో చూచువాడు ఆత్మహంతకుడుకాడు - అనగా తనను తాను నాశము చేసికొనువాడు కాడు. అందువలన అతడు పరమగతిని పొందు చున్నాడు.

29 ప్రకృత్యైవ చ కర్మాణి క్రియమాణాని సర్వశః ।

యః పశ్యతి తథాత్మానమ్ అకర్తారం స పశ్యతి ॥

ప్రకృత్యా- ఏవ-చ-కర్మాణి- క్రియమాణాని- సర్వశః

యః-పశ్యతి-తథా- ఆత్మానం- అకర్తారం-సః-పశ్యతి

సర్వశః= సర్వవిధముల, ప్రకృత్యా ఏవ చ= ప్రకృతిచేతనే, కర్మాణి= కర్మలు, క్రియమాణాని= చేయబడుచున్న వానినిగ, తథా= అటులనే, ఆత్మానం= తనను, అకర్తారం = కర్త గాని వానినిగ, యః= ఎవడు, పశ్యతి= గాంచుచున్నాడో, సః= వాడు, పశ్యతి= చూచుచున్నాడు.

సకలకర్మలు అన్నివిధములుగ ప్రకృతిద్వారానే జరుగుచున్నవియు, ఆత్మ అకర్త అనియు ఎఱింగినవాడు నిజముగ చూచువాడు.

Email : care@srichalapathirao.com Ph : +91 9886265225 / +91 8008539770

30 యదా భూతపృథగ్భావమ్ ఏకస్థమనుపశ్యతి ।

తత ఏవ చ విస్తారం బ్రహ్మ సంపద్యతే తదా ॥

యదా-భూతపృథగ్భావం- ఏకస్థం- అనుపశ్యతి

తతః- ఏవ-చ-విస్తారం- బ్రహ్మ- సంపద్యతే-తదా

యదా= ఎప్పుడు, భూతపృథగ్భావం= ప్రాణుల వేర్వేరు భావమును, ఏకస్థం= ఏకస్థముగాను, తతః ఏవ చ = దానివలననే, విస్తారం= విస్తారముగాను, అనుపశ్యతి = గాంచుచున్నాడో, తదా = అప్పుడు, బ్రహ్మ= బ్రహ్మము, సంపద్యతే= అగుచున్నాడు.

వేర్వేరుగా గోచరించుచున్న ప్రాణులన్నియును ఒకే పరమాత్మయందు స్థితమై యున్నవియు, అట్లే అవి యన్నియును ఆ పరమాత్మనుండియే విస్తరించు చున్నవియు, ఎఱింగిన పురుషుడు ఆ క్షణముననే పరబ్రహ్మను పొందుచున్నాడు.

31 అనాదిత్వాన్నిర్గుణత్వాత్ పరమాత్మాయమవ్యయః ।

శరీరస్థోఽపి కౌంతేయ న కరోతి న లిప్యతే ॥

అనాదిత్వాత్-నిర్గుణత్వాత్-పరమాత్మా-అయం-అవ్యయః

శరీరస్థః-అపి-కౌంతేయ-న-కరోతి-న-లిప్యతే

కౌంతేయ= అర్జునా, అనాదిత్వాత్= అనాదియైనందున, నిర్గుణత్వాత్= నిర్గుణమైనందున, అవ్యయః= అవ్యయమైనందున, అయం= ఈ , పరమాత్మా= పరమాత్మ, శరీరస్థః అపి= దేహమునందున్నను, న కరోతి=చేయడు, న లిప్యతే= అంటడు.

ఓ అర్జునా ! నాశరహితుడైన పరమాత్ముడు ప్రాణుల శరీరములందున్నప్పటి కిని అనాది అగుటవలనను, నిర్గుణుడు అగుటవలనను ఎట్టి కర్మలకును కర్తకాడు. కనుక కర్మలచే అంటబడడు.

32 యథా సర్వగతం సౌక్ష్మ్యాత్ ఆకాశం నోపలిప్యతే ।

సర్వత్రావస్థితో దేహే తథాత్మా నోపలిప్యతే ॥

యథా-సర్వగతం-సౌక్ష్మ్యాత్- ఆకాశం-న- ఉపలిప్యతే

సర్వత్ర-అవస్థితః-దేహే-తథా- ఆత్మా-న- ఉపలిప్యతే

సర్వగతం= సర్వగతమైన, ఆకాశం= ఆకాశము, సౌక్ష్మ్యాత్= సూక్ష్మమైనందున, యథా= ఎటుల, న ఉపలిప్యతే= అంటబడదో, తథా=అటుల, దేహే= దేహమునందు, సర్వత్ర= అంతటను, అవస్థితః= ఉన్నటువంటిదైన, ఆత్మా = ఆత్మ, న ఉపలిప్యతే= అంటబడదు.

సర్వత్ర వ్యాపించుయున్న ఆకాశము సూక్ష్మ మగుట వలన వాటి గుణదోషములు దానికి అంటవు. అట్లే సకల ప్రాణుల దేహముల యందు స్థితమైయున్నను ఆత్మ నిర్గుణమగుటవలన వాటి గుణదోషములును దానికంటవు.

33 యథా ప్రకాశయత్యేకః కృత్స్నం లోకమిమం రవిః ।

క్షేత్రం క్షేత్రీ తథా కృత్స్నం ప్రకాశయతి భారత ॥

యథా-ప్రకాశయతి- ఏకః- కృత్స్నం-లోకం- ఇమం-రవిః

క్షేత్రం-క్షేత్రీ-తథా-కృత్స్నం-ప్రకాశయతి-భారత

భారత=అర్జునా, ఏకః= ఒక్కడైన, రవిః= సూర్యుడు, ఇమం= ఈ, కృత్స్నం = సమస్తమైన, లోకం = లోకమును, యథా= ఎటుల, ప్రకాశయతి= ప్రకాశింపజేయుచున్నాడో, తథా=అటుల, క్షేత్రీ=క్షేత్రజ్ఞుడు, కృత్స్నం= సమస్తమైన, క్షేత్రం=క్షేత్రమును, ప్రకాశయతి= ప్రకాశింప జేయుచున్నాడు.

అర్జునా ! ఒక్క సూర్యుడే ఈ సమస్త జగత్తును ప్రకాశిత మొనర్చుచున్నట్లు, ఒకే ఆత్మ సర్వప్రాణులయందును స్థితమై, వాటినన్నింటిని ప్రకాశింప జేయుచున్నాడు.

34 క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోరేవమ్ అంతరం జ్ఞానచక్షుషా ।

భూతప్రకృతిమోక్షం చ యే విదుర్యాంతి తే పరమ్ ॥

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః- ఏవం-అంతరం-జ్ఞానచక్షుషా

భూతప్రకృతి మోక్షం-చ-యే-విదుః-యాంతి-తే-పరం

జ్ఞానచక్షుషా= జ్ఞానదృష్టిచే, ఏవం= ఈరీతి, క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః= క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞులయొక్క, అంతరం= భేదమును, భూతప్రకృతిః= భూతప్రకృతిని, మోక్షం చ = మోక్షమును, యే= ఎవరు, విదుః= తెలిసికొనుచున్నారో, తే=వారు, పరం= మోక్షమును, యాంతిః= పొందుచున్నారు.

ఈ విధముగా క్షేత్ర - క్షేత్రజ్ఞులమధ్యగల అంతరమును, కార్యసహిత ప్రకృతినుండి విముక్తులగుటకు ఉపాయములను జ్ఞాననేత్రముల ద్వారా ఎఱింగిన మహాత్ములు మోక్షమును పొందుచున్నారు.

ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు

బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే

శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞవిభాగయోగో నామ

త్రయోదశోఽధ్యాయః ॥

Email : care@srichalapathirao.com Ph : +91 9886265225 / +91 8008539770